

СТРУКТУРА ТА ПРИРОДА ЗНАЧЕННЯ СЛОВА

Лариса ГОНТАРУК

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра загального мовознавства,
вул. Університетська, 1/343, Львів, Україна, 79001,
тел.: (0 322) 239 47 56,
e-mail: largon905@ukr.net*

Зроблено спробу коротко узагальнити існуючі погляди на проблему значення слова і запропонувати своє розуміння його природи та суті. Значення слова у нашій концепції постає як складна, різнокластерна структура (внутрішньомовне, онтологічне, гносеологічне, міжособистісне), елементи якої взаємопроникні та взаємообумовлені, що часто ускладнює їхнє практичне виділення. Окремі структурні елементи кластерів є повторюваними (референтне, конотативне). Контекстне значення у кластері міжособистісне значення куди складніше за свою природою, ніж пропонувалося в межах теорії структурної лінгвістики. Ускладнює ці кластерні елементи ще поділ на індивідуальні та суспільні значення.

Ключові слова: значення слова, внутрішньомовне, онтологічне, гносеологічне, міжособистісне, референтне, контекстне, концептне, конотативне, денотативне, сигніфікативне, метамовне, стереотипне, прототипне, структурне, прагматичне, смисл, лексичне значення.

Постановка проблеми. Проблемі значення слова присвячено чимало монографій і статей. Однак і надалі зостається чимало дискусійних питань. У статті ми спробували коротко узагальнити існуючі погляди на цю проблему і запропонувати своє розуміння природи та суті значення слова.

Мета дослідження – з'ясувати структуру та природу значення слова, що зумовило виконання наступних завдань: розкласти значення слова на його структурні елементи (кластери); описати природу усіх складових цих кластерів; показати відмінність складових між собою; розширити значення окремих уже існуючих термінів; увести нові елементи значення у семантичну будову слова.

Актуальність теми. Те, що дискусія щодо природи значення слова триває уже кілька століть, вказує на складність вирішення проблеми. Незважаючи на тривалі спроби зрозуміти сутність цього явища, залишилося багато невирішених питань, які неможливо розв'язати ще й з огляду на те, що знання про значення слова у лінгвістиці накопичуються повільно, а узагальнюються ще повільніше. Тож кожна дискусія з цього питання має наукову цінність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні спроби розуміння значення слова були висвітлені у працях Й. Пельца [37, 38], В. Марцішевського [31], та Н. Арутюнової

[2], яка розглянула розвиток цього поняття у філософії. Окремі теоретичні роботи з цього питання написали, наприклад, Ю. Апресян [1], Н. Арутюнова [3], А. Вежицька [5], М. Маєнова [32], А. Окопєнь-Славінська [36], В. Левицький [11], Р. Гжегорчикова [26] та багато інших. У них як зроблено спроби узагальнити різні концепції значення і запропонувати своє рішення проблеми, так і запропоновано новітні методи дослідження семантичної структури слова.

Виклад основного матеріалу. Проблема значення слова сягає античних часів. Там своє вирішення вона знаходила в межах теології, філософії та логіки. І лише з XIX століття, коли мовознавство стало окремою наукою, ми можемо говорити про початки формування суто лінгвістичного погляду на значення. Однак, у XIX–XX століттях у лінгвістиці вказана проблема займала не багато місця.

Цей факт виглядає парадоксальним, адже для звичайного обивателя найбільш усвідомлюваним фактом мови є слово з його значенням. Значення є тим цементуючим матеріалом, який дозволяє сполучати одиниці різних рівнів мови в єдиний змістовий фрагмент – текст, що служить засобом передачі інформації, тобто, теж є семантичною одиницею. Мова власне й існує для того, щоб зберігати чи передавати інформацію, іншими словами – семантика є центральною сутністю мови, є змістом її існування та функціонування. Однак довгий час лінгвісти відмовлялися досліджувати феномен значення у мові, й надалі залишаючи його вивчення філософам, логікам, а згодом і психологам. Лише з 40–50-х років активно почали вивчати лексико-семантичний рівень мови, одиниці якого скеровані в першу чергу на вираження значення, яке традиційно у лінгвістиці називають лексичним.

Оскільки філософські, логічні та психологічні погляди на значення слова були пануючими в мовознавчій науці до XX століття, саме в межах філософського погляду на значення вперше сформувався уявлення про такі типи значення, як денотативне та конотативне. Й. Мілль у 1843 році ввів термін конотація в науковий обіг у значенні ‘додаткова інформація не тільки про предмет, а й про його риси (чи ознаки)’ [34]. Л. Блумфільд перший семантичну конотацію зробив предметом мовознавчих досліджень, дефініюючи її як ‘додаткові відтінки значення, які приєднуються до сталого, базового значення’ [4: 156–164]. Згодом цей термін у мовознавстві набув іншого змісту – ‘стилістичне маркування слова, емоційний чи оцінний компонент значення’ [див. детально 8: 33–47]. Під денотативним у лінгвістиці почали розуміти предметне значення, тобто, віднесеність слова до класу предметів дійсності. В межах філософії з давніх часів формувалася теорія референції, що призвело до виділення в значенні слова референтного значення – віднесеність слова до конкретного предмета дійсності [26: 19] (тут і далі усі терміни подаємо за однотипною словотвірною моделлю, незважаючи на те, що є усталені моделі їхнього творення, наприклад, референтне, а не референційне, контекстне, а не контекстуальне, концептне, а не концептуальне, конотативне, а не конотаційне; терміни денотативне, сигніфікативне, залишаємо у традиційній формі як єдину словотвірну модель творення, хоча логічним є денотатне, сигніфікатне).

У XX столітті у межах структурної лінгвістики почало формуватися уявлення про структурне та сигніфікативне значення. Саме Ф. де Соссюр заговорив про значущість

слова, тлумачачи її як ‘відношення слова в його парадигмі’ [17: 145], а також про двосторонність мовного знака, однією зі сторін якого визначив сигніфікат [17: 88–89]. Нині у лінгвістиці саме відношення мовного знака до сигніфіката розуміють як сигніфікативне значення, а парадигматичні відношення (значущість, вартість) і синтагматичні відношення (валентність) становлять собою основу структурного значення. Порівняйте тлумачення цього значення у Ю. Апресяна: “структурне значення – це відношення знаків до інших знаків. На синтагматичному рівні це відношення можна назвати синтаксичним значенням або валентністю; на парадигматичному рівні – диференційним значенням або цінністю (значущістю)” [цит. за 36: 24]. Оскільки значення слова тлумачили, як його вживання, то згодом у структуралізмі було сформоване розуміння контекстного значення.

Ситуація щодо зацікавлення природою та суттю значення слова кардинально змінилася в кінці XX – на початку XXI століть, коли відбулася заміна структурної парадигми на когнітивну. Саме когнітивісти поставили питання значення слова в центр усіх досліджень. Семантичні категорії, такі як концепт, фрейм, домена, сцена, траектор і т. д., стали віддзеркаленням різних семантичних теорій і підходів до вивчення цього мовного феномену. Уже в кінці XX століття в межах когнітивної лінгвістики сформувався уявлення про концептне значення, а в межах комунікативної – про прагматичне значення.

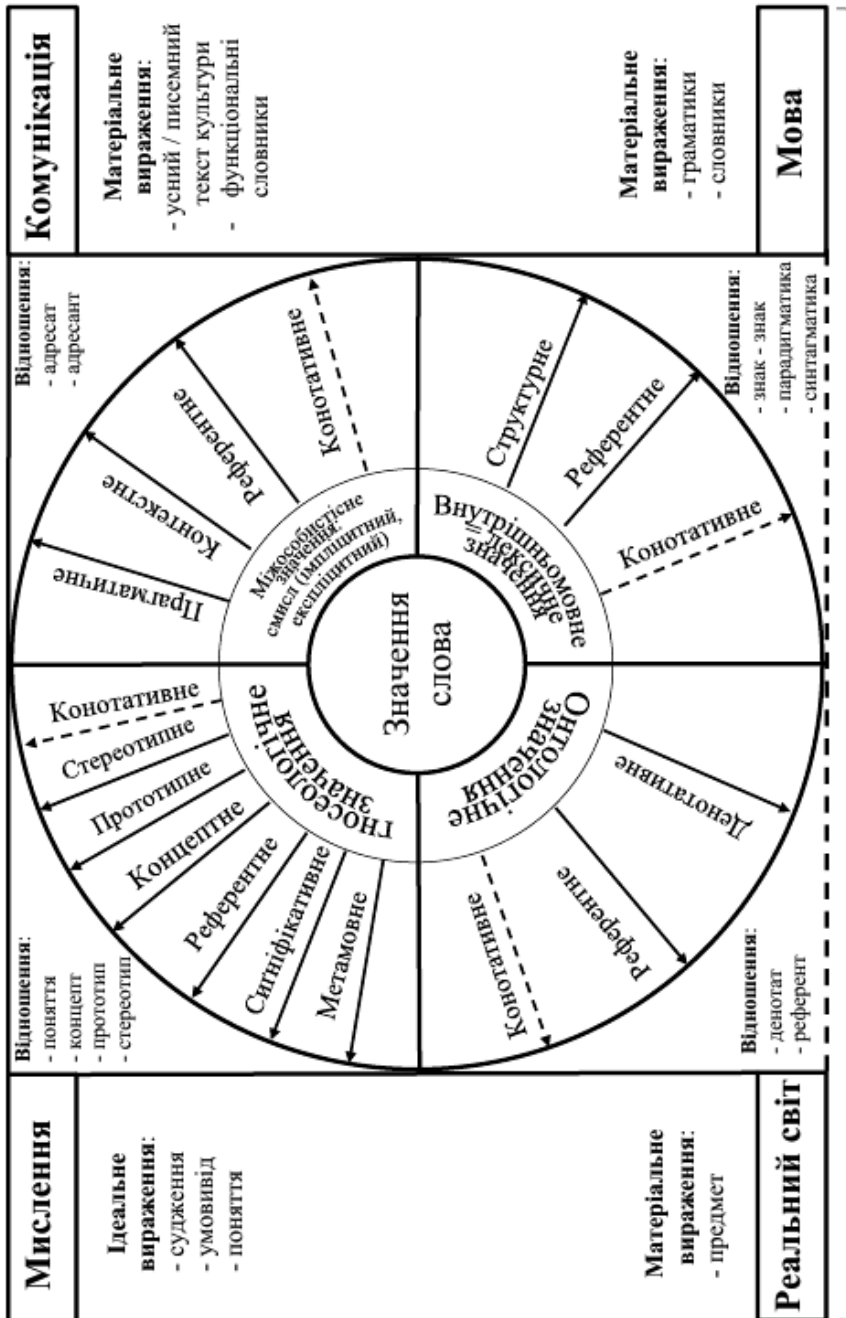
Усі вказані вище значення і низка інших, про які скажемо далі, будучи складовими значення слова, мають різну природу і не обов’язково наявні у семантичній структурі усіх слів. Серед інших конотативне та референтне значення особливі своєю неоднорідністю, різною природою творення. Зокрема, особливістю конотативного значення є те, зокрема, що воно факультативне у всіх складових значення слова.

Узагальнюючи семантичний трикутник Огдена–Річардса та погляди на значення слова Г Патнема, ми схематично зобразили це значення із його складовими у схемі. Як нам бачиться, воно складається з чотирьох елементів або кластерів: внутрішньомовного, онтологічного, гносеологічного та міжособистісного.

Внутрішньомовне значення – це відношення між мовними знаками в структурі мови. Це значення можна і доречно називати більш традиційним терміном **лексичне значення**, хоча у нашій інтерпретації цей термін має вужче значення, ніж у інших концепціях, зокрема, когнітивній, бо обмежується тільки мовною сферою функціонування, тобто, стосується тільки структури мови. Це внутрішньомовне значення складається з трьох типів значень:

- **структурне** – відношення знака до знака (парадигматичні та синтагматичні відношення між мовними знаками, наприклад: гіперонім *птаха* до гіпонімів *сорока*, *ворона*, *горобець* і т. д.);
- **референтне** – відношення конкретного слова до його лексико-семантичного поля (далі ЛСП), лексико-семантичної чи лексико-тематичної групи або до типу сполучуваності (наприклад, відношення слова *тиждень* до ЛСП ‘Час’, здатність будувати зв’язки підрядного типу: узгодження, керування – *гарний час*, *гаяти час* і предикативні зв’язки – *час спливає*);
- факультативне **конотативне** значення (*структурна конотація*) – стилістичне

Структура та природа значення слова

маркування слова, емоційний чи оцінний компонент у семантичній структурі слова, наприклад: *чоло* ‘передня верхня частина обличчя людини, де зосереджений розум, позитивна оцінка’ (порівняйте *лоб* ‘передня верхня частина обличчя людини, нейтральна оцінка’); *пияк* ‘людина, яка зловживає алкоголем, тому веде асоціальний спосіб життя, негативна оцінка’. Нам видається, що цю конотацію виділяв А Філіпов, дефінуючи її як ‘неденотативне та неграматичне значення, яке входить у склад семантики певної одиниці мови або репрезентує цю семантику повністю’. Це значення він називає терміном емоційно-стилістична частина [18: 57–63]. Саме на цей тип конотації вказує М. Данелєвічова, коли говорить про слова, які “виражають оцінку сталим, мовним способом, тобто, такі, для яких оцінка становить собою одну з дефініційних рис, що є компонентом значення у вузькому розумінні”. Ці лексеми вона кваліфікує як винятково оцінні (*добрий, поганий, позитивний, негативний*) та описово-оцінні (*брехун, ледацю, вбивця*) [22: 136].

Внутрішньомовний кластер значення слова має матеріальне вираження, що пов’язано зі створенням граматик і словників окремих мов (не тільки нормативні).

Онтологічне значення – це відношення мовного знака до об’єктів реального світу. Є слова, які містять тільки онтологічне значення, оскільки їхня функція в мові обмежується лише називанням об’єктів реального світу або відношень між ними. До таких належать, наприклад, займенники, власні назви, прийменники. Воно складається із трьох типів значень:

денотативне – відношення мовного знака до певного класу предметів (денотатів) об’єктивного світу. Наприклад, слово *університет* відносить до класу вищих навчальних закладів із характерними функціями та управлінням;

референтне – відношення мовного знака до конкретного об’єкта реального світу (референта), виокремленого із класу подібних предметів. За наявності у слові референтного значення цього типу в обсяг значення потрапляють не тільки типові для цілого класу ознаки предмета, а й індивідуальні, характерні тільки для цього виокремленого предмета: денотат ‘Собака’ і референт ‘Собака’ нетотожні, оскільки референт містить ще родову ознаку, наприклад, ‘Такса’, й індивідуальні ознаки, наприклад, ‘неслухняний’, ‘розумний’, ‘лінивий’, ‘смішний’, ‘коричневий’ і т. д.;

факультативне **конотативне** значення (*предметна конотація*) – відношення мовного знака до об’єктивно існуючих ознак предмета, які можна чуттєво виокремити й оцінити за шкалою ‘добре–погано’, наприклад, *шкапа, кляча* ‘стара, знесилена, хвора велика свійська однокопитна тварина, негативна оцінка’, *халупа, розвалюха* ‘стара, напівзруйнована, непридатна для життя хата, негативна оцінка’. Порівняйте слова *кінь* і *хата*, які нас відносять до об’єктів, які мають типовий набір ознак для типового функціонування в людському суспільстві, з типово нейтральною оцінкою. Це значення Р. Токарський називає *описовою конотацією* [41: 7].

Гносеологічне значення – це відношення мовного знака до одиниць (об’єктів) мислення: поняття, концепту, стереотипу, прототипу (можливо, у майбутньому, сюди будуть внесені такі теоретично виокремлені об’єкти (конструкти) мислення, як

сцена, фрейм, домена і т. д.). Є слова, які містять тільки гносеологічне значення. До таких належать наукові терміни, числівники, об'єкти міфологічних уявлень про світ (наприклад, *русалка, чорт, ангел, Кентавр* та ін.). Гносеологічне значення складається, на нашу думку, зі семи типів значень: сигніфікативного, прототипного, стереотипного, метамовного, концептного, референтного та факультативного конотативного:

сигніфікативне значення – це відношення мовного знака до поняття. Поняття розуміємо як “фрагмент мислення, що охоплює загальні і специфічні риси предметів і явищ об'єктивної (та суб'єктивної. – Л. Г.) реальності” [цит. за 23: 46]. Наприклад, *картопля* – ‘овоч’, ‘росте в землі’, ‘круглої чи овальної форми’, ‘їстівний’;

прототипне значення – це відношення мовного знака до найкращого (взірцевого) представника з класу подібних об'єктів (тобто, прототипу), який є ідеальним ментальним утворенням, що відображає суттєві ознаки об'єкта пізнання в когнітивних категоріях та системах. Так, для українця у ЛСП ‘Птах’ прототипом буде ‘Горобець’, тому слово *горобець* містить прототипне значення, відсутнє у семантичній структурі інших членів ЛСП ‘Птах’. Це значення лінгвокультурно зумовлене, оскільки у різних системах мов прототипне значення може міститися у різних словах аналогічного ЛСП. Наприклад, на відміну від української мови, в американській прототипне значення у ЛСП ‘Птах’ міститься у слові *малинівка* [10: 66];

стереотипне значення – це відношення мовного знака до поняття, яке зазнало ціннісного шкалування в межах ментальної сфери конкретного колективу (суспільства) і закріпило у своїй структурі суб'єктивні ознаки та оцінки, не завжди притаманні об'єкту в реальному світі. Наприклад, для слова *німець* ознака ‘пунктуальний’ релевантна тільки в межах німецької лінгвокультури, оскільки моделі поведінки в німецькому суспільстві строго регламентовані поняттєвою категорією ‘Час’. З мого власного досвіду праці з іноземцями, німецький студент, який вчився у групі з арабськими студентами (їх було більше і вони постійно запізнювалися на півгодини) дуже швидко засвоїв ті часові моделі поведінки, які переважали, і запізнювався, подібно до арабських студентів. Розглянемо стереотип українця, ознаки якого виокремимо з книги другого президента України “Україна не Росія”. Л. Кучма вказував на такі стереотипні ознаки українця з погляду росіянина – ‘хитрий’, ‘упертий’, ‘службіст із нахилом до кар'єризму’, ‘буквоїд’, ‘уїдливі’, ‘причіпливий’, ‘черствий’, ‘мрійливий’, ‘схильний до перепаду настрою’. Одночасно він вказує на протиріччя між цими ознаками в межах стереотипу: ‘хитрий’, тобто ‘гнучкий’ і ‘упертий’, тобто, ‘позбавлений гнучкості’; ‘кар'єрист’, ‘черствий’ і ‘мрійливий’ [9: 72–73]. Зазначимо, що стереотипні значення, незважаючи на свою функцію закріплювати культурно усталені та аксіологічно зумовлені ознаки, все ж є змінні у часі та дещо суб'єктивні;

метамовне значення – це відношення мовного знака до ідеальних, наукових, часто теоретичних знань про світ, до мисленневих конструкцій та класифікацій, які в науковому дискурсі дають змогу упорядковувати та пояснювати явища довколишньої дійсності або суджень про неї (наприклад, *асиміляція* ‘уподібнення звуків’ – лінгвістичний термін [27]);

факультативне **конотативне** значення (*поняттєва конотація*) – це відношення слова до результату ціннісного шкалування в категоріях ‘добре–погано’, які приписують

об'єкту оцінювання колективом з огляду на його об'єктивні властивості або з огляду на звичаєві уявлення про світ чи моделі поведінки, прийняті в конкретному суспільстві (наприклад, ледащо 'людина, яка не любить працювати; негативна оцінка' [16, т. 4: 467]; передовик 'той, хто випереджує інших, домагається найбільших успіхів у роботі; позитивна оцінка' [16, т. 6: 172]; чемпіон 'звання переможця змагань на першість з якого-небудь виду спорту; спортсмен чи спортивна команда, удостоєна такого звання; позитивна оцінка' [16, т. 11: 293]).

Деякі слова в мові створені тільки для того, щоб виражати це *гносеологічне конотативне значення* в чистому вигляді – без сигніфіката, наприклад, лексеми *добре, погано, жахливо, супер, неймовірно, прекрасно*, жарг. *бомбезно*, жарг. *люксово* і т. д. Однак величезна кількість слів, з позиції більшості лінгвістичних теорій, позбавлена конотативного значення у сфері 'Мислення'. Наприклад, слово *дім* 'приміщення, в якому живуть люди, житло' [16, т. 2: 306] в поняттєвій структурі не містить оцінної ознаки. Але з погляду етнолінгвістики поняття 'Дім' входить у сферу оцінного шкалювання на основі асоціацій із фактами особистісного досвіду, що виявляється через функціонування у мові таких вільних та лексикалізованих словосполучень, як: *мій дім, рідний дім, батьківський дім, мій дім – моя фортеця*. Це імпліцитно вказує на долучення поняття 'дім' в аксіосферу 'Свій', приписування йому ознак 'затишок', 'захист', 'любов' і на базі таких асоціацій долучення в цю поняттєву структуру позитивної оцінки.

Варто зауважити, що М. Данелєвічова говорить у своїй статті саме про тип поняттєвої конотації, коли виокремлює лексеми, які не завжди виражають оцінку, тобто такі, до значення яких оцінка додається на основі сильної культурної асоціації [22: 136]. Щоправда, цю конотацію дослідниця вважає складовою прагматики, тоді як, на наш погляд, вона дооформлює значеннєву структуру багатьох концептів і всіх стереотипів. Звичайно, ця конотація має дуже тісний зв'язок із комунікативною конотацією, бо саме поняття вертикального контексту (куди входить і культурний контекст) пов'язує сфери 'Мислення' і 'Комунікація';

концептне значення – відношення мовного знака до культурного контексту, в якому функціонує слово. Це складна структура значень (сигніфікативного, конотативного, стереотипного, прототипного), що відповідає усьому комплексу конвенційного поняття про певне явище дійсності з його культурними додатками. Наголосимо, що концептне значення обов'язково відображає культурний контекст і змінне у часі. Поняття 'холостяк' як ядро лексичного значення лексеми *холостяк* має такі ознаки: 'відповідного вікового цензу' (хлопець сімнадцяти років не холостяк), 'відповідного майнового становища' (бомж не холостяк), 'відповідного суспільного статусу' (Папа Римський, католицькі священники, монахи не холостяки), 'відповідного стану здоров'я' (психічно хворий чоловік з вираженими ознаками хвороби не холостяк), 'з відповідним рівнем соціалізації' (діти-Мавгли не холостяки), 'негативна оцінка'. Ці ознаки зумовлені контекстом культури, наприклад: лише в культурах, де служителям Богу чи богам заборонялося одружуватися, сформувалося уявлення про те, що такий стан неодруженості – норма й оцінюється позитивно; фрагмент 'відповідного вікового цензу' змінює свої ознаки від культури до культури, а навіть у межах однієї культури з плином часу зазнає суттєвих змін

(українські народні тексти засвідчують, що раніше українські парубки одружувалися в нормі приблизно в 20 років, якщо цього не ставалося (вони переходили у розряд холостяків), то народні звичаї мали низку спонукальних заходів, дуже неприємних як для молодого людини, так і для її батьків [15: 541]. Нині в українській культурі холостяком можна назвати чоловіка вже після тридцяти). Прикладом можуть послужити лексеми *серце* і *печінка*, концептне значення яких залежить від лінгвокультури, зокрема, в українській та російській мовах значення слова *серце* – ‘орган, де локалізуються різні емоції’, тоді як у перській мові це значення було закріплене ще й за лексемою *печінка*.

референтне значення – відношення мовного знака до конкретного ідеального об’єкта мислення. Воно найбільш структурно складне у цьому кластері семантики слова. Наголосимо ще раз, що референтне значення у цьому кластері стосується у першу чергу ідеальних об’єктів. Воно може стосуватися усіх одиниць мислення, виділених нами, а тому відрізняється своїми особливостями навіть у межах цього кластеру. У сфері наукової термінології референтне значення відносить мовний знак саме до тієї сфери наукових знань, яких цей знак стосується у синхронно визначений проміжок часу, тобто, конкретизує сферу застосування певного терміна у визначеній ситуації та його змістове наповнення (наприклад, *корінь* ‘головна частина слова (без афіксів), що виражає його основне (лексичне) значення і не поділяється на морфеми’ [16, т. 4: 293]), лінгвістичний термін; *корінь* ‘частина рослини, що міститься в землі й за допомогою якої рослина всмоктує з ґрунту воду з поживними речовинами’ [16, т. 4: 292], біологічний термін; порівняйте ще, наприклад, *асиміляція* ‘уподібнення звуків’ – лінгвістичний термін; ‘процес інтеграції зовнішніх об’єктів (людей, предметів, ідей, цінностей) і несвідомого змісту в свідомість’ – психологічний термін; ‘переробка й використання організмами речовин, що надходять з довкілля’ – біологічний термін [27]). Така референція пов’язана з метамовним значенням.

Референтне значення тісно пов’язане зі сигніфікативним значенням, оскільки в *гносеологічному кластері* цей тип значення слова вказує на ідеальний об’єкт із класу подібних об’єктів. Однак, на відміну від референтного значення в кластері *онтологічне значення*, цей референт не отримує своїх конкретних ознак, які б відрізняли його від ряду подібних, тобто, ознаки класу й ознаки референта тотожні. Наприклад, у казках, де дійовою особою є чорт або Баба Яга, йдеться про конкретний ідеальний об’єкт (референт), однак якихось характерних ознак цих референтів тексти не фіксують. Окрім цього, на іконах, де зображено страшний суд, бачимо усіх ангелів і чортів однотипними, а от лики святих мають індивідуальні ознаки. Подібно, для класу ‘Русалка’ в українській лінгвокультурі характерними ознаками є такі: ‘молода’, ‘з довгим волоссям’, ‘красива’, ‘оголена’, ‘із зовнішністю жінки’. Тексти фольклору та художньої літератури дають підставу стверджувати, що окремі референти цього класу не отримують якихось індивідуальних, тільки їм характерних ознак.

Те ж можна стверджувати щодо референції до будь-якого класу абстрактів. Наприклад, класи ‘Сум’ або ‘Радість’ тотожні за змістом до їхніх конкретних референтів. Можливо тому А. Вежибицька інтуїтивно вибрала саме такі абстракти з метою пошуку елементарних складових значення (сем) у семантичній структурі слова [пор. 5].

Найоб'єктивніше щодо таких абстрактів можна говорити про аксіологічну та градуальну складові змісту (наприклад, 'страх'–'жах', різна градація, негативна оцінка). Інші складові змісту можуть бути інтегральними семами для багатьох абстрактів (наприклад, 'бурхлива реакція на подію', 'сміх', 'почервоніння' і т. д.). Зокрема, фізіологічні ознаки гніву, які перераховує А. Міколайчук у своїй статті, у більшості характерні й для інших емоцій чи почуттів [33: 135]. Порівняйте ще тлумачення відповідних синонімних лексем у "Словнику української мови": сум 'невеселий, важкий настрій, спричинений горем, невдачею і т. ін.; смуток, журба' [16, т. 9: 834]; *журба* 'невеселий настрій, важкі почуття, печаль, смуток' [16, т. 2: 584]; *смуток* 'невеселий, важкий настрій, викликаний горем, невдачею і т. ін.; сум, журба' [16, т. 9: 420]; *печаль* 'те, що засмучує кого-небудь, завдає комусь горя, журби' [16, т. 6: 346], що відзначаються своєю недиференційністю, повторюваністю тлумачень. Те ж можемо сказати про синонімний ряд *радість*: *радість* 'почуття задоволення, втіха, приємність' [16, т. 8: 436]; *утіха* 'почуття радості, задоволення, викликане ким-, чим-небудь' [16, т. 10: 513].

Числівники як референти теж не отримують жодних індивідуальних ознак, відмінних від класу, можна навіть стверджувати, що числівники не мають окремих класів, бо за змістом клас і референт тотожні (наприклад, клас 'три' і референт 'три'; те ж можемо сказати і про опредмечені числівники як *сотня*, *дюжина* та ін.).

Референція у цьому кластері значення слова може ще здійснюватися до прототипу чи стереотипу окремої лінгвокультури, адже поняття прототипу та стереотипу ми не можемо розглядати ізольовано від інших лінгвокультур. Саме протиставлення допомогло свого часу психологам зрозуміти, що гносеологічна референція не об'єктивна, а суб'єктивна ознака ідеального об'єкта, яка включилася у змістову структуру поняття на основі асоціацій або ціннісного шкалування досвіду. Так, референція до прототипу 'Птах' у межах української лінгвокультури вказує на референт 'Горобець', а в межах американської лінгвокультури, як було сказано вище, референт – 'Малинівка'. Референція до прототипу 'Зелений' в українській, шведській польській лінгвокультурах вказує на референт 'Трава', а в межах в'єтнамської є три референти: 'Рослинність', 'Погідне небо', 'Спокійне море' [42: 222]. В українській лінгвокультурі уже впродовж століть прототип 'Матір' вказує на референт 'Жінка, яка народила, доглядає і виховує дитину, є завжди поруч' [див. 12: 182], а, наприклад, в арабській міській культурі VI століття референт – це 'Жінка, яка народила дитину', тому що типовою поведінкою жінок міста було віддавати своїх дітей на виховання і годування жінкам-бедуїнам (наприклад: "Два рази в рік – весною і восени – в Мекку приходили жінки зі зовнішніх кочових племен брати дітей на виховання. Здушлива спека Мекки, пилюка, бруд і хмари мух згубно впливали на маленьких дітей, і в мекканців, які володіли середнім достатком, існував звичай віддавати новонароджених у сім'ї кочівників ... Так Мухаммед у шестимісячному віці розлучився зі своєю юною матір'ю і приблизно на чотири роки потрапив до кочівників Баку Саад, які пасли свої стада в гірських долинах, кілометрів за двісті південно-західніше від Мекки" [14: 50]). Стереотипна референція теж міжкультурна, наприклад, згадуваний уже референт 'Русалка' в українській лінгвокультурі має ознаки 'молода', 'з довгим волоссям', 'красива', 'оголена', 'із зовнішністю жінки' (бо вона

за українськими народними уявленнями походить від молоді дівчини-потопельниці), а в грецькій та англійській культурах йому притаманна ознака ‘з хвостом замість ніг’ (бо походження цих істот не має відношення до світу людей).

Концептна референція має змішану природу: вона може бути колективною та індивідуальною. Наприклад, референція до концепта ‘Зелений колір’ може вказати на універсальний міжкультурний референт ‘Трава’, на колективний культурно обмежений українською лінгвокультурою референт ‘Недосвідчений’ [42: 226] і на можливий індивідуальний референт ‘Хвороба, хворий’ у мовленні конкретного адресата, наприклад, автора художнього твору. Адже митець слова має право вільно послуговуватися словником, привносити у складну структуру значення слова свої індивідуальні елементи. Наприклад, дослідження над мовою польського письменника XVII століття Й. Паска дає підстави стверджувати, що слова *głęboki*, *głębka*, *głęb*, які у XVI століття мали виразну негативну оцінку на підставі асоціацій з глибинами пекла, у творчості цього автора не асоціюються з названим предметом, а, отже, не містять у семантичній структурі негативної оцінки [22: 138]. Слово *червоний* у слов’янських народів має семантику ‘життя’, ‘сонце’, ‘плодючість’, ‘здоров’я’, ‘потойбічний світ’ [15: 647]. Кольоратив *червоний* у дискурсі поетів-модерністів має чітку ідеологічну конотацію, є символом революції та революційних ідей, що спричинено соціальними умовами того часу [19]. А в поезії громадянського звучання М. Вінграновського лексема *червоний* виражає семантику ‘колір крові, кровопролиття, спричиненого війнами, катастрофами’, ‘зло’, ‘знак руйнівного вогню’, ‘страждання’, ‘смерть’ [13]. До колективної референції цього типу можна віднести й випадки міжкультурної референції, наприклад, слово *субота* для християнина та іудея мають зовсім різне значення: для християнина – ‘останній робочий день тижня, коли пораються по господарству’; для іудея – ‘вихідний день, коли забороняється працювати’.

Вираження гносеологічного кластеру значення слова носить ідеальний характер, що виражається у творенні суджень, умовиводів, понять та ін.

Міжособистісне значення – це відношення мовного знака до комунікативної ситуації між адресантом і адресатом. Вже традиційно це значення в лінгвістиці називають **сміслом**. Ці смисли можуть виражатися експліцитно й імпліцитно. Імпліцитні смисли пов’язані з конвенційними рисами мови, зокрема, з типом акту мови, значенням лексеми, граматичною структурою та ін. [див. 43: 143–151]. Його складовими є:

прагматичне значення – значення, що сформувалося у процесі комунікативної діяльності людини й одночасно є результатом цієї діяльності. Прагматичне значення формується з позалінгвальних складових: віку, статі, досвіду, знань, настрою і т. ін. людини, яка бере участь у спілкуванні. Воно буває, як правило, багатше за реалізоване у часі спілкування внутрішньомовне значення, доповнює або й уточнює останнє. Наприклад, від комунікативної ситуації залежить смисл висловлення: “*Ну ти у мене й розумник*” – ‘хтось справді викликає захоплення внаслідок його розумових здібностей’ або ‘чийсь розумові здібності оцінюються низько, викликають іронію чи сарказм’;

контекстне значення – це відношення мовного знака до контексту вживання. Під контекстом тут традиційно розуміють не тільки слововживання у конкретному

висловленні в оказіональному значенні, а й невластиве значення для конкретного слова, яке сприймається лише в певному контексті, наприклад, *Вродиться така шарманка*, де слово *шарманка* може мати значення 'дитина, яка постійно співає'. Контекстного значення найчастіше набуває слово, вжите в переносному значенні для вираження оцінної характеристики особи, предмета, явища [див. 28].

На нашу думку, варто розширити межі контекстного значення з урахуванням того, що контекст не обмежується тільки випадками індивідуального вживання слова з оказіональним значенням. Адже у сучасній лінгвістиці розрізняють значення мовне (у нашій схемі внутрішньомовне) і позамовне (в нашій схемі міжособистісне) – ідеологічне, релігійне, етичне, поетичне. Звідси, за Дж. Серлем, розрізняють семантику, що стосується чисто мовних значень, і прагматику, пов'язану з інтерпретацією прихованих значень, що залежать від контексту. В аналітичній практиці таке розрізнення можливе і корисне при інтерпретації певного набору текстів, які репрезентують замкнені доктрини: використовують власну термінологію, символіку, аксіологічні системи тощо. До такого типу текстів належать, наприклад, літературні тексти, в яких слова, крім своїх денотативних значень, мають багато значень конотативних, що творять особливу мову другого рівня, характер якої з багатьох поглядів специфічний [32: 213], тому розуміння цих текстів передбачає знання певних конотацій [35: 140]. Ч. Морріс уважав, що значення мотивується не нормами мови, а контекстом у широкому розумінні [за 22: 136]. Звідси, термін **контекст** у широкому розумінні – це певний вертикальний контекст, який охоплює усі знання адресата/адресанта про предмет мовлення і дозволяє йому правильно творити/відчитувати смисли. При врахуванні такого контексту доцільно абстрагуватися від реальної ситуації і визнати контекстними усі ті чинники, які послідовно визначають форму чи значення висловлення, його адекватність мовній ситуації [30: 187]. Такий контекст слова позбавлений виразних меж і може бути розгорнутий від розміру двоелементної синтагми аж до цілого висловлення, твору, творчості одного автора, окремого літературного жанру, сукупності праць певної письменницької, ідеологічної чи іншої групи, а навіть творчості авторів певної епохи, оскільки всі ці конструкції можуть приховувати семантичні докази інтерпретації. Якщо йдеться про практичне дослідження такого контексту, то треба пам'ятати, що часто близький контекст (синтагма) не розкриває природу зв'язків між словами в тексті. Тому доводиться з'ясувати їхній характер із далекого контексту, з цілого тексту, на основі інших текстів автора або цілої групи авторів чи зі знання (або здогадування) про погляди на світ автора/авторів і традиції, яких він/вони дотримуються [7: 38–49; порівняймо 21: 106–107; 36].

Зокрема лінгвісти, які працюють із текстами богословського змісту відзначають, що лексеми у релігійних текстах виражають часто інше значення та іншу оцінку, аніж у текстах світських [24; 37: X].

До такого ж висновку дійшли ми, проаналізувавши семантичну структуру низки абстрактів на матеріалі сакральних та світських творів XIV–XVII століть. Аналіз показав, що їхня структура складається із двох досить автономних семантичних площин *християнське–світське*, які пронизують і компонують майже всі лексико-семантичні

варіанти семантичних структур аналізованих слів, а також визначають їхнє семне наповнення. Наприклад, у слові *цнота* вказані семантичні площини, пронизуючи семему 'вчинки, дії', розбивають її на два автономні значення зі специфічною семною системою. Так, у семантичній площині *християнське* це значення уточнюється до 'вчинки, дії, що відповідають Заповідям Божим' і містить семантичні компоненти: бути скромним, покірним, терпеливим, милосердним у вчинках, не осуджувати, не обмовляти, любити ближнього, милувати Бога, давати милостиню, постити, молитися, вірити у Бога, визнавати гріхи, давати пожертви на церкви і монастирі та ін. У цій семантичній площині слово *цнота* в значенні 'вчинки, дії' реалізується найчастіше. Відповідно, у семантичній площині *світське* вказане значення уточнюється до 'вчинки, дії, що відповідають нормам і правилам людської спільноти', що охоплює такі семантичні інградієнти: виявляти мужність у бою, віддано служити справі суспільства [6: 161].

Залежність значення слова від фольклорного жанру тексту відзначає, наприклад, Й. Адамовські [20: 53–64]. Отже, тут ми вже говоримо не про авторське оказіональне значення, яке не фіксують словники, а про типове для певного широкого контексту (жанру, стилю, творчості одного автора чи групи авторів, об'єднаних одним літературним напрямом і т. д.) значення, обмежене тільки сферою цього контексту. Навіть якщо не залучити контекст у широкому розумінні в контекстне значення, все одно необхідно його виділити як окрему структурну одиницю в межах міжособистісного кластеру з окремою назвою.

факультативне **конотативне** значення (*комунікативна конотація*) – відношення мовного знака до індивідуального ціннісного шкалування суб'єктивної та об'єктивної дійсності адресантом і адресатом. Функції цього значення описали Огден і Річардс у своїх роздумах про значення слова (термін конотація вони не використовували). Зокрема ці вчені говорять про чотири функції комунікативної конотації: 1) вираження ставлення мовця до слухача; 2) вираження ставлення адресанта до референта; 3) вираження інтенції адресанта і ефекту, якого він прагне досягнути стосовно адресата; 4) тон висловлення, тобто, його емоційне наповнення. На думку авторів, ці функції творять експресивний компонент значення [за 22: 132–133]. Як бачимо, це винятково прагматична конотація. Р. Токарський цю конотацію (в його термінології це конотація оцінювання) уважав другорядною стосовно до денотативної конотації (в його термінології – описової) і вказав на те, що у значенні слова вони можуть переплітатися [41: 7].

Комунікативні конотації часто є саме індивідуальними (особливо це стосується художніх текстів [39]), що пов'язано з їхньою функцією оцінного шкалування мовцем об'єктів його суб'єктивної дійсності. Однак вони можуть бути і колективними, оскільки ці конотації залежать від світобачення, визнаваного морального кодексу, ієрархії цінностей адресата чи адресанта. Такі конотації М. Данелєвічова назвала середовищними [22: 139], адже для сприйняття чи розуміння таких конотацій необхідна спільна для комунікантів шкала цінностей, інакше виникає ціннісна (конотативна) девіація. Наприклад, слово вбивця у розповіді про акт самооборони, внаслідок якого жертва вбила нападника, як правило, викликає когнітивний дисонанс, а якщо нападник убив жертву, справедливий гнів стосовно вбивці. Висловлення *Петро вчинив*

самогубство у діалозі українця з японцем може мати різну конотацію: українець слово *самогубство* наповнює негативною оцінкою (згідно з християнською доктриною), а японець – позитивною (поведінкова норма характері) або нейтральною.

Характер цих конотативних значень, ступінь залежності від контексту і місце в семантичній структурі слова привертало увагу лінгвістів різних напрямів, наприклад, Н. Арутюнової [3], Е. Боровецької [21], Р. Гжегорчикової [25], Т. Кжешовського [29] та ін. Переважна більшість дослідників це значення вважає прагматичним, тобто, залежним від контексту [наприклад, 21: 102; 29: 59].

референтне значення (*комунікативна референція*) – відношення мовного знака до спільних фонових знань адресата й адресанта. Це референтне значення тісно пов'язане з поняттям 'вертикального контексту'. Успішною комунікація може бути тільки за умови, що референт відомий адресату й адресанту.

Міжособистісний кластер значення слова має матеріальне вираження у формі усного чи писемного тексту лінгвокультури (в широкому розумінні), а також у новітніх функціональних словниках.

Варто зазначити, що межі між усіма чотирма кластерами значення часто розмиті, є взаємопроникними. Це й не дивно, адже значення слова носій мови сприймає цілісно і тільки у лінгвістиці для глибокого пізнання його сутності та природи ми маємо необхідність членувати його на частини. Об'єктивні методи, які б допомогли нам верифікувати ці кластери значення, досить складно випрацювати. Однак певні пропозиції постійно надходять, наприклад, М. Данєлевічова пропонує для виявлення конотацій, які у нашій схемі названо *комунікативними конотаціями*, застосовувати тест заперечення, аналіз значень слів у багатьох різних контекстах, анкетування осіб, які належать до різних середовищ, професійних груп, що мають різний світогляд і різний досвід [22: 140]. Детально семантичні методи у монографії розглянув В. Левицький, одночасно демонструючи їхнє практичне використання [11].

Висновок. Зі сказаного вище стає зрозуміло, що значення слова – це складна, різнокластерна структура (внутрішньомовне, онтологічне, гносеологічне, міжособистісне значення), елементи якої взаємопроникні та взаємообумовлені, що часто ускладнює їхнє практичне виділення. Семантична структура слів не обов'язково складається з усіх чотирьох кластерних елементів: вона може бути триелементною, а навіть двоелементною (наприклад, слово *добре* у словнику містить тільки внутрішньомовне та гносеологічне значення, а слово *ой* – внутрішньомовне та міжособистісне). Окремі структурні елементи кластерів є повторюваними. Це стосується конотативного значення, яке є факультативним у межах кожного кластеру, а також референтного, що своєю чергою теж має складну внутрішню структуру в межах гносеологічного значення. Гносеологічний компонент референтного значення слова – найбільш розбудована складова, що абсолютно логічно, оскільки продукти мислення, яких стосується це значення, різноструктурні й їм відповідають окремі типи значення – стереотипне, прототипне, концептне та ін. Контекстне значення у кластері міжособистісне значення куди складніше за своєю природою, ніж уявлялося в межах теорії структурної лінгвістики. Сюди, крім традиційного контексту (слововживання у

конкретному висловленні в оказіональному значенні), варто долучити широкий контекст (жанр, стиль, творчість одного автора чи групи авторів, об'єднаних одним літературним напрямом і т. д.). Ускладнює ці кластерні елементи ще поділ на індивідуальні та суспільні значення. Переважно це стосується гносеологічного кластеру, особливо поняттєвої конотації, та міжособистісного кластеру, де адресант, як і адресат, може творити індивідуальні смисли. Якщо брати до уваги, що ці смисли в останньому кластері можуть виражатися імпліцитно, створюючи додатковий смисловий підтекст, то закономірно, що значення у міжособистісному кластері найтяжче адекватно експлікувати.

Перспективи використання результатів дослідження. Усе сказане є тільки приводом для подальшої наукової дискусії щодо проблеми структури та природи значення слова, адже вирішити її у межах однієї статті неможливо. Однак під час семантичних студій нам постійно доводиться стикатися з необхідністю давати відповіді на це запитання. Тож і наша спроба узагальнити знання про семантичну структуру слова може допомогти у розумінні студентами аналізованого явища при прочитанні курсу з “Семантики”.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Апресян Ю.* Лексическая семантика: синонимические средства языка / Ю. Апресян. – Москва : Изд-во Восточная литература, 1995. – Т. I. – 472 с.
2. *Арутюнова Н.* Логические теории значения / Н. Арутюнова // Принципы и методы семантических исследований. – Москва : Наука, 1976. – С. 92–118.
3. *Арутюнова Н.* Типы языковых значений (оценка, событие, факт) / Н. Арутюнова. – Москва : Наука, 1988. – 339 с.
4. *Блумфильд Л.* Язык / Л. Блумфильд. – Москва : Из-во Прогресс, 1968. – 608 с.
5. *Вежбицкая А.* Язык. Культура. Познание / А. Вежбицкая. – Москва : Русские словари, 1996. – 416 с.
6. *Гонтарук Л.* Роль оцінного компонента в семантичній структурі слова / Л. Гонтарук // Вісник Львівського університету. – Львів : Видав. Центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – С. 160–171. – (Серія філологічна ; вип. 30).
7. *Гонтарук Л.* Семантична структура запозичень як джерело історико-лексикологічних досліджень (у контексті творів Д. Наливайка та пам'яток XI – першої половини XVII ст.) [Текст] : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01: захищена 19.06.2008: затв. 3.11.2008 / Л. Гонтарук. – Львів, 2008. – 320 с.
8. *Кропотова Л.* История развития лексической коннотации / Л. Кропова // Язык и культура. – Томск : ГОУ ВПО “Томский госуниверситет”, 2010. – № 1 (9). – С. 33–47.
9. *Кучма Л.* Україна не Росія / Л. Кучма. – Москва : Время, – 2004. – 128 с.
10. *Лакофф Дж.* Женщины, огонь и опасные вещи. Что категории языка говорят нам о мышлении / Дж. Лакофф // Серия Языки славянской культуры. – Москва : Языки славянской культуры, 2004. – 792 с.
11. *Левицкий В.* Семасиология / В. Левицкий. – Винница : Нова книга, 2006. – 508 с.
12. *Мартінек С.* Український асоціативний словник / С. Мартінек. – Львів : Видав. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. – Т. 1. – 344 с.
13. *Мініч Л.* Колористична парадигма творів Миколи Вінграновського [Електронний ресурс] / Л. Мініч. – 2010. – Режим доступу : <http://naub.org.ua/?p=773>.

14. *Панова В.* Пророк Мухаммед / В. Панова, Ю. Вахтин. – Ростов-на Дону : Феникс, 1997. – 575 с.
15. *Славянские древности* / [за ред. С. Толстой]. – Москва : Международные отношения, 1999. – Т. 2 – 697 с.
16. *Словник української мови* / [за ред. акад. Ф. Білодіда]. – Київ : Наукова думка, Т. 2. – 1971. – 550 с.; Т. 4. – 1973. – 840 с.; Т. 6. – 1975. – 832 с.; Т. 8. – 1977. – 927 с.; Т. 9. – 1974. – 916 с.; Т. 10. – 1979. – 658 с.; Т. 11. – 1980. – 699 с.
17. *Соссюр Ф.* Курс загальної лінгвістики / Ф. Соссюр. – Київ : Основи, 1998. – 324 с.
18. *Филипов А.* К проблеме лексической коннотации / А. Филиппов // Вопросы языкознания. – Москва : Институт русского языка им. В. Виноградова РАН, 1978. – Вып. 1. – С. 57–63.
19. *Янченко Ю.* Кольоративи як репрезентанти ідіостилю Аркадія Казки [Електронний ресурс] / Ю. Янченко. – Режим доступу : <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/7069/1/Janchenko.pdf> – С. 240–243.
20. *Adamowski J.* Gatunek tekstu a znaczenie słowa (na material folkloru polskiego) / J. Adamowski // Etnolingwistyka. – Lublin : Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 1994. – Wydanie 6. – S. 53–64.
21. *Borowiecka E.* Мądrość / E. Borowiecka // Nazwy wartości. – Lublin : UMCS, 1993. – S. 95–115.
22. *Danielewiczowa M.* O pojęciu konotacji wartościującej / M. Danielewiczowa // Studia semantyczne. – Warszawa : Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, 1993. – S. 131–142.
23. *Felber H.* Teoria i praktyka terminologii / H. Felber, G. Budin. – Warszawa : Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego. 1994. – 332 s.
24. *Grzegorzczkova R.* Pokora, pycha i pojęcia pokrewne / R. Grzegorzczkova // Nazwy wartości. – Lublin, 1993. – S. 23–39.
25. *Grzegorzczkova R.* Struktura semantyczna wyrażen ekspresywnych / R. Grzegorzczkova // Z zagadnień słownictwa współczesnego języka polskiego; [pod red. M. Szymczaka]. – Wrocław ; Warszawa ; Kraków ; Gdańsk : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1978. – S. 117–123.
26. *Grzegorzczkova R.* Wprowadzenie do semantyki językoznawczej / R. Grzegorzczkova. – Warszawa : Wyd. Naukowe PWN, 2001. – 182 s.
27. <https://uk.m.wikipedia.org>
28. <https://ukrainskamova.com/publ/leksika>
29. *Krzeszowski T.* Aksjologiczne aspekty semantyki językowej / T. Krzeszowski. – Toruń : UMK, 1999. – 94 s.
30. *Lyons J.* Semantyka / J. Lyons ; [przeł. A. Weinsberg]. – Warszawa : PWN, 1989. – Т. 2. – 484 s.
31. *Marciszewski W.* Znaczenie / W. Marciszewski // Mała encyklopedia logiki. – Wrocław : Zakł. Nar. im. Ossolińskich, 1970. – 384 s.
32. *Mayenowa M.* Poetyka teoretyczna. Zagadnienia języka / M. Mayenowa. – Wrocław : Zakł. Nar. im. Ossolińskich, 1979. – 451 s.
33. *Mikołajczuk A.* Kognitywny obraz gniewu we współczesnej polszczyźnie / A. Mikołajczuk // Etnolingwistyka. – Lublin : Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 1996. – Wydanie 8. – S. 131–146.
34. *Mill J.* (1843) System logiki dedukcyjnej i indukcyjnej [przeł. Cz. Znamierowski, wstęp K. Szaniawski] / J. Mill // Bibl. Klasyków Filozofii. – Warszawa : PWN, 1962. – Т. 1. – 748 s.; Т. 2. – 731 s.
35. *Miodunka W.* Podstawy leksykologii i leksykografii / W. Miodunka. – Warszawa : Państw. Wyd-wo Naukowe, 1989. – 268 s.

36. *Okopień-Sławińska A.* Semantyka wypowiedzi poetyckiej / A. Okopień-Sławińska. – Kraków, 1998. – Wydanie 2. – 255 s.
37. *Pelc J.* O użyciu wyrażań / J. Pelc. – Wrocław : Zakł. Nar. im. Ossolińskich, Wyd-wo PAN, 1971.
38. *Pelc J.* Znaczenie jako narzędzie / J. Pelc // *Studia Semiotyczne.* – Wrocław ; Warszawa ; Kraków : Zakł. Nar. im. Ossolińskich, Wyd-wo PAN, 1970. – T. 1. – S. 169–190.
39. *Puzynina J.* Słowo Norwida / J. Puzynina. – Wrocław : Zakł. Nar. im. Ossolińskich, Wyd-wo PAN, 1990. – 138 s.
40. Słownik staropolski [komitet redakcyjny: Kazimierz Nitsz (przewodnicz.), Zenon Klemensiewicz, Jan Safarewicz, naczelny redaktor Stanisław Urbańczyk]. – Wrocław ; Warszawa ; Kraków ; Gdańsk ; Łódź : Wyd-wo Polskiej AN, 1953–1955. – T. 1. – 443 s.
41. *Tokarski R.* Znaczenie słowa i jego modyfikacje w tekście / R. Tokarski. – Lublin : UMCS, 1987. – 233 s.
42. *Waszakowa K.* Konotacje semantyczne i kulturowe polskiej nazwy barwy zielonej i jej odpowiedników w języku ukraińskim, szwedzkim i wietnamskim / K. Waszakowa // *Etnolingwistyka.* – Lublin : Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2000. – Wydanie 12. – S. 221–232.
43. *Zdunkiewicz D.* Komponenty semantyczne przekazywane poza asercją w tekstach o funkcji perswazyjnej (na material homilii z lat 1981–1983) / D. Zdunkiewicz // *Studia semantyczne.* – Warszawa : Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, 1993. – S. 143–152.

REFERENCES

1. Apresyan, Yu. (1995). *Leksi`cheskaya semanti`ka: si`noni`mi`cheski`e sredstva yazyka.* Moskva: I`zd-vo Vostochnaya li`teratura, t. I.
2. Arutyunova, N. (1976). Logi`cheski`e teori`i` znachen`ya. In: *Pri`ncy`py i` metody semanti`cheski`ch i`ssledovani`j.* Moskva: Nauka, 92–118.
3. Arutyunova, N. (1988). *Ti`py yazykovykh znachen`j (ocenka, sobyti`e, fakt).* Moskva: Nauka.
4. Blumfi`ld, L. (1968). *Yazyk.* Moskva: I`z-vo Progress.
5. Vezhbi`ckaya, A. (1996). *Yazyk. Kul`tura. Poznani`e.* Moskva: Russki`e slovari`.
6. Hontaruk, L. (2003). Rol` ocinnogo komponenta v semanty`chnij strukturi slova. *Visny`k L`vivs`kogo universy`tetu. Seriya filologichna, vy`p. 30.* L`viv: Vy`dav. Centr LNU im. I. Franka, 160–171.
7. Hontaruk, L. (2008). *Semanty`chna struktura zapozy`chen` yak dzherelo istoty`ko leksy`kologichny`x doslidzhen` (u konteksti tvoriv D. Naly`vajka ta pam`yatok XI – pershoj polovy`ny` XVII st.)* [Tekst]: dy`s. ... kand. filol. nauk: 10.02.01: zaxy`shhena 19.06.2008: zatv. 3.11.2008. L`viv.
8. Kropotova, L. (2010). I`stori`ya razvi`ti`ya leksi`cheskoj konnotaci`i`. *Yazyk i` kul`tura.* Tomsk: GOU VPO “Tomsky`j gosudarstv. Uni`versi`tet”, № 1 (9), 33–47.
9. Kuchma, L. (2004). *Ukrayina ne Rosiya.* Moskva: Vremya.
10. Lakoff, Dzh. (2004). Zhenshi`ny, ogon` i` opasnye veshhi`. Chto kategori`i` yazyka govoryat nam o myshleni`y`. *Seri`ya Yazyki` slavyanskoj kul`tury.* Moskva: Yazyki` slavyanskoj kul`tury, 2004. – 792 s.
11. Levi`czki`j, V. (2006). *Semasi`ologi`ya.* Vi`nny`cza: Nova knyga.
12. Martinek, S. (2007). *Ukrayins`ky`j asociaty`vny`j slovny`k.* L`viv: Vy`dav. centr LNU im. I. Franka, t. 1.
13. Minich, L. (2010). *Kolory`sty`chna parady`gma tvoriv My`koly` Vingranovs`kogo.* Retrieved from <http://naub.org.ua/?p=773>.

14. Panova, V., Vaxti`n, Yu. (1997). *Prorok Muxammed*. Rostov-na Donu: Feny`ks.
15. *Slavyanski`e drevnosti`* (1999). / [za red. S. Tolstoj]. Moskva: Mezhdunarodnye otnosheni`ya, t. 2.
16. *Slovny`k ukrayins`koyi movy`*: v11 t. (1971–1980) / [za red. akad. F. Bilodida]. Kyiv: Naukova dumka.
17. Sosyur, F. (1998). *Kurs zagal`noyi lingvisty`ky`*. Ky`yiv: Osnovy.
18. Fy`ly`pov, A. (1978). K problemme leksi`cheskoj konnotaci`i`. *Voprossy yazykoznanii`ya*. Moskva: I`nsty`tut russkogo yazyka i`m. V. Vy`nogradova RAN, vyp. 1, 57–63.
19. Yanchenko, Yu. *Kol`oraty`vy` yak reprezentanty` idiosy`lyu Arkadiya Kazky`*, 240–243. Retrieved from <http://enpuir.npu.eydu.ua/bitstream/123456789/7069/1/Janchenko.pdf>
20. Adamowski, J. (1994). Gatunek tekstu a znaczenie słowa (na material folkloru polskiego). In: *Etnolingwistyka*. Lublin: Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, wydanie 6, 53–64.
21. Borowiecka, E. (1993). Mądrość. *Nazwy wartości*. Lublin: UMCS, 95–115.
22. Danielewiczowa, M. (1993). O pojęciu konotacji wartościującej. In: *Studia semantyczne*. Warszawa: Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, 131–142.
23. Felber, H., Budin, G. (1994). *Teoria i praktyka terminologii*. Warszawa: Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego.
24. Grzegorzczkowska, R. (1993). Pokora, pycha i pojęcia pokrewne. In: *Nazwy wartości*. Lublin, 23–39.
25. Grzegorzczkowska, R. (1978). Struktura semantyczna wyrażen ekspresywnych. In: *Z zagadnień słownictwa współczesnego języka polskiego*. [pod red. M. Szymczaka]. Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 117–123.
26. Grzegorzczkowska, R. (2001). *Wprowadzenie do semantyki językoznawczej*. Warszawa: Wyd. Naukowe PWN.
27. <https://uk.m.wikipedia.org>
28. <https://ukrainkamova.com>publ>leksika>
29. Krzeszowski, T. (1999). *Aksjologiczne aspekty semantyki językowej*. Toruń: UMK.
30. Lyons, J. (1989). *Semantyka* [przeł. A. Weinsberg]. Warszawa: PWN, t. 2.
31. Marciszewski, W. (1970). Znaczenie. In: *Mała encyklopedia logiki*. Wrocław: Zakł. Nar. im. Ossolińskich.
32. Mayenowa, M. (1979). *Poetyka teoretyczna. Zagadnienia języka*. Wrocław: Zakł. Nar. im. Ossolińskich.
33. Mikołajczuk, A. (1996). Kognitywny obraz gniewu we współczesnej polszczyźnie. *Etnolingwistyka*. Lublin: Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, wydanie 8, 131–146.
34. Mill, J. (1843, 1962). System logiki dedukcyjnej i indukcyjnej [przeł. Cz. Znamierowski, wstęp K. Szaniawski]. In: *Bibl. Klasyków Filozofii*. Warszawa: PWN, t. 1–2.
35. Miodunka, W. (1989). *Podstawy leksykologii i leksykografii*. Warszawa: Państw. Wyd-wo Naukowe.
36. Okopień-Sławińska, A. (1998). *Semantyka wypowiedzi poetyckiej*. Kraków, wydanie 2.
37. Pelc, J. (1971). *O użyciu wyrażen*. Wrocław: Zakł. Nar. im. Ossolińskich, Wyd-wo PAN.
38. Pelc J. (1971). Znaczenie jako narzędzie. *Studia Semiotyczne*. Wrocław; Warszawa; Kraków: Zakł. Nar. im. Ossolińskich, Wyd-wo PAN, t. 1, 169–190.
39. Puzynina, J. (1990). *Słowo Norwida*. Wrocław: Zakł. Nar. im. Ossolińskich, Wyd-wo PAN.
40. *Słownik staropolski* (1953–1955). [komitet redakcyjny: Kazimierz Nitsz (przewodniczący), Zenon Klemensiewicz, Jan Safarewicz, naczelny redaktor Stanisław Urbańczyk]. – Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk; Łódź: Wyd-wo Polskiej AN, t. 1
41. Tokarski, R. (1987). *Znaczenie słowa i jego modyfikacje w tekście*. Lublin: UMCS.

42. Waszakowa, K. (2000). Konotacje semantyczne i kulturowe polskiej nazwy barwy zielonej i jej odpowiedników w języku ukraińskim, szwedzkim i wietnamskim. In: *Etnolingwistyka*. Lublin: Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, wydanie 12, 221–232.
43. Zdunkiewicz, D. (1993). Komponenty semantyczne przekazywane poza asercją w tekstach o funkcji perswazyjnej (na material homilii z lat 1981–1983). *Studia semantyczne*. Warszawa: Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, 143–152.

*Стаття: надійшла до редакції 15.10.2018
прийнята до друку 13.11.2018*

STRUCTURE AND NATURE OF WORD MEANING

Larysa HONTARUK

*L'viv Ivan Franko National University,
1, Universytets'ka Str., L'viv, 79001,
The Department of General Linguistics,
phone: (0 322) 239 47 56,
e-mail: largon905@ukr.net*

In the article we tried to draw general conclusions from current views on the problem of word meaning and offer own opinion about its nature and essence. The purpose of the article is to find out structure and nature of word meaning, and that caused the following tasks: decompose word meaning into its structural elements (clusters); describe nature of all the components of these clusters; underline the difference of the components among themselves; expand meanings of certain terms; introduce new elements of meaning into semantic structure of word. In our concept word meaning is understood as a complex structure of different clusters (intralanguage, ontological, epistemological, interpersonal). Its elements are mutually penetrated and determined, and that often complicates their practical distinguishing. Semantic structure of words are not necessarily composed of all four cluster elements: it can be composed of three elements, even two elements (for example, according to the dictionary the word “добре” (well) is composed only of intralanguage and epistemological meanings). Certain structural elements of clusters are repeated. It concerns connotative meaning, which is optional within each cluster, as well as referential meaning, which in its turn has complex inner structure within epistemological meaning. Epistemological component of word meaning is the most enlarged component, which is absolutely logical, because the products of the thought, which this meaning concerns are of different structure and are corresponded with separate types of meaning – stereotypic, prototypic, conceptual etc. Context meaning within cluster is much more complex by its nature than it was presented within the theory of structural linguistics. Besides traditional context (word usage in certain statement of occasional meaning), we must consider the wide context (genre, style, works of one author or the group of authors, united by the same literary stream etc.). Division into individual and social meaning complicates these cluster elements. Mainly it concerns epistemological cluster, especially notional connotation, and interpersonal cluster, where a sender as well as an addressee can create individual senses. If you take into account, that these senses in the last cluster can be expressed implicitly, creating additional meaning subtext, it is natural, that it is the most difficult to explicate meaning within interpersonal cluster.

Keywords: word meaning, intralanguage, ontological, epistemological, interpersonal, referential, context, concept, connotative, denotative, significant, metalanguage, stereotypic, prototypic, structural, pragmatic, sense, lexical meaning.